

Odrski strip z vsebinskimi izzivi

Gledališče V SNG Nova Gorica premiera uprizoritve *Pod svobodnim soncem*. Gre za literarno delo Gorana Vojnoviča, ki se sicer res oslanja na epsko perspektivo Frana Saleškega Finžgarja, a z drugačnimi nameni kot le krepitev ponosa in zavesti pripadnosti narodu

Marij Čuk

NOVA GORICA Tu ni kaj razpravljati, le pustiti vnmear razmišljanja o večji ali manjši umestnosti, (ne)učinkovitosti, drznosti prenosa izhodiščne namembnosti umetniškega dela na drugo žanrsko izpovedno-pripovedno enoto, brezvezno je razglabljanje o desakralizaciji, redukciji, po motivih tega in tega avtorja. Uprizoritev *Pod svobodnim soncem* treh ustanov (**SNG Nova Gorica**, Cankarjev dom, Drama SNG Maribor) je avtohtono literarno delo Gorana Vojnoviča, ki se sicer res oslanja na epsko perspektivo Frana Saleškega Finžgarja, a z drugačnimi nameni kot le krepitev ponosa in zavesti pripadnosti narodu, čeprav je le-ta vseskozi prisotna. Že takoj naj bo jasno povedano: predstavi (premiera je bila na zadnji novembrski dan v Novi Gorici) in njeni povednosti uspe spoj raznolikih različnosti, predvsem pa kategorije časa, postavljenega v Finžgarjevo dogajalno davnino (to izrazito poudarjajo kostumi Jelene Proković in maska), ki z Vojnovičem metaforično govori o sedanjosti in današnjosti, še več, zelo jasno zastavlja osnovno vprašanje: kdo s(m)o barbari in kdo Bizanc.

Prenos mita v aktualnost

Podrobneje najbrž ni treba obnavljati vsebine romana (v knjigi je izšel leta 1912, prej, od leta 1906, kot podlistek v *Domu in svetu*), ker ga najbrž ni Slovenca srednjih ali zrelih let, ki ga ne bi prebral, *Pod svobodnim soncem* sodi v priljubljeno klasiko naše književnosti (baje s kar 44 ponatisi v vseh teh desetletjih). A pojdemo po vrsti.

Vojnovič je v svoji interpretaciji Finžgarjevega romana ohranil vse vzmeti, ki to epsko delo konstituira (najbrž je slovenski duhovnik iskrico navdih poiskal v Prešernovem *Krstu*, podobnosti so očitne), in uspe mu je prenos navidez preživelega mita v aktualnost. Zgodí se to: boj Slovenov in Antov za svobodo, upor Bizancu, junaški po-

hod Iztokove vojske, njegova ljubezen do Irene, Svarunova modrost niso nič drugega kot odslikava današnjega življenja na planetu, prepredenega z vsakršnimi spletkami in lažmi, voljo do moči in jalovimi upori, vojno, neizprosno krvoločnostjo, smrtjo. Te nečedne oblikovalce civilizacije prepreda Justinjanova (propagandna?) utopija o sobivanju vseh kultur in jezikov, hranjenju in ohranjanju narodnih identitet, kar pa se konec koncev razblini, ko je pod vprašajem obstoj Bizanca, ogrožena ga od upora vojske plemen, ki živijo v suženjstvu kljub navidezni demokraciji. Bizanc predstavlja nekakšno pokroviteljsko roko nad svetom, zaradi česar se naslednje branje ponuja samo po sebi: gre za jasne aluzije na, kar naštejmo – Nato pakt, Pentagon, EU, Kijev in Moskvo, Tel Aviv in Gazo ... Vsak lahko izbere in dodaja še svoje ugotovitve.

In še ena temeljna narativna nit: ljubezen. To čustvo, tako neprijemljivo, vzvišeno in lepo, hkrati pa tako zaslepljujoče, krvavo, maščevalno, ki zamegli kolektivno korist in jo lahko zreducira na individualno (Iztok), kaj pa drugega!

Tehnična uprizoritvena podoba

Že pred časom je postal roman *Pod svobodnim soncem* strip z Vojnovičevo besedilno redukcijo in risbo Damijana Stepančiča. Režiser Aleksandar Popovski je strip prelil na oder s tenkočutnim obvladovanjem vseh vzvodov, ki jih sodobna tehnika ponuja od videa (Miran Bratuš), likovnih podob (Damijan Stepančič), do tridimenzionalnih globinskih rešitev. Nastala je sodobna uprizoritev, ki ji ne gre po tej plati očitati nikakršnih zdrsov, še več, ohranila je mitološko ozadje in ozračje ter ga prelila v danes. Nastal je pravi spektakel, ki je fragmente, nekakšne filmske kadre, prelil v esencialno pripoved, v kateri je vsak detajl bistven. Lahko bi se zgodil tudi padec v larpurlartistični kič, čemur se je režija (ob dramaturškem branju Martine

Merhar) večje izognila. Zrasel je torej odrski, gledališki strip sodobnega diha s patino zlahtne arhaičnosti, ki nagovarja s svojo vizualno fascinacijo in vprašanji o umeščenosti sodobne družbe in vlogi posameznika. Odgovorov ni. Uprizoritev izziva s tem, da si mora odgovor poiskati gledalec sam, potrkati na svojo kritično vest. V smislu stripovske dialoške kombinatorike so dogajalski okvir zapolnili igralci in igralke. Svojo glasovno strukturo so uravnavali na uravnotežene decibele, skoraj bi rekel na vodoravno naričajo, kar pa ni nič jemalo dramatičnosti dogajanja, nasprotno, zvočna uravnilovka, dopolnjena s skoraj neopazno glasbeno kuliso (zasluga Boštjana Gombača), je le stopnjevala vsebinsko vertikalo. Premišljene vloge, treba je poudariti, tako v mimiki kot modulaciji dialoških izpovedi.

Matija Rupel v temeljni vlogi Iztoka je pokazal na širok razpon igralske umetnosti: zaslepljenost, fanatičnost, neomajnost maščevalnega zanosa zoper lažno demokratičnost bizantinskega cesarstva, neizprosnost do vsakogar, ki se zoperstavi njegovemu vojaškemu pohodu, ljubezensko ujetost, celo zanko in nazadnje katarzično odrešitev v telesnem valovanju, joku telesa in tresoče se desne roke. Sam proti vsem. Samota vojskovođe, ki svoj boj zreducira na individualno, osebno raven. Sicer pa bi veljalo vsak lik posebej analizirati in podpreti z besedami (stripovske?) karakterizacije, kar je na tem mestu nemogoče. Naj velja kolektivna oznaka vrhunskosti za Evo Kraš, Blaža Dolenc, Mateja Zemljiča, Iztoka Mlakarja, Gorazda Žilavca, Viktorja Hrvatina Megliča, Gorazda Jakominija, Blaža Valiča, Arno Hadžialjevič, Roberta Korošca (posneta glasova sta prispevala Žiga Saksida in Boštjan Gombač). Naj velja kot potrditev zapisanemu: gledališka dvorana je s stoječimi aplavzi nagradila videno.

Odgovorov ni.

Odgovor si mora poiskati gledalec sam, potrkati na svojo kritično vest

Pod svobodnim soncem Strip je pretil na oder režiser Aleksandar Popovski PETER GIODANI